

CAROLINE HUMPHREY, PIERS VITEBSKY *Architektura i sacrum*
tłum. Ewa Cander-Karolewska Świat Książki, Warszawa 2005

Od niepamiętnych czasów, w najstarszych cywilizacjach, architektura sakralna odgrywała zasadniczą rolę w organizacji przestrzeni. Miejsce święte było wyróżnione z chaotycznej przestrzeni świata, a zarazem oznaczało punkt, w którym dochodzi do hierofanii. Taka sakralna organizacja przestrzeni wprowadzała w chaos świata ład o strukturze religijnej. Przestrzeń, w której dochodziło do spotkania z rzeczywistością transcendentną, kojarzyła się artystom ze wzniosłością i pięknem, które starali się wyrazić za pomocą dekoracji o tematyce religijnej, np. fresków czy mozaik. Charakter tej przestrzeni wyrażał pragnienia i wyobrażenia ludzi danej kultury na temat rzeczywistości transcendentnej.

Zagadnienie istoty architektury sakralnej jest wciąż aktualne. Podejmują go, z większym lub mniejszym powodzeniem, zarówno architekci, antropolodzy, religioznawcy, jak i filozofowie. Kolejną próbą całościowego ujęcia problematyki związanej z architekturą sakralną jest tekst: *Architektura i sacrum* autorstwa Caroline Humphrey oraz Pierce'a Vitebsky'ego, antropologów Uniwersytetu w Cambridge.

Architektura i sacrum to książka-album złożona z siedmiu części, w których tekst uzupełniony jest licznymi ilustracjami. Część pierwsza wyjaśnia związki pomiędzy konstrukcją budowli i kosmologią. Autorzy zwracają uwagę, że architektura sakralna to odzwierciedlenie wzorów, struktur i układów istniejących we wszechświecie. Stanowi ona niejako strukturę czasoprzestrzenną, w której obrębie możliwe staje się odtworzenie mitów i rytuałów wyjaśniających rzeczywistość ludzką. Analiza związków pomiędzy architekturą i odwieczną strukturą wszechświata została przez autorów poparta wielością przykładów, wśród których wymieniono m.in. hinduską świątynię w Sri Rangam w Indiach czy buddyjską świątynię w Borobudur na Jawie.

Część druga i trzecia stanowi analizę religijnego i społecznego wymiaru architektury. Zagadnienia poruszane tutaj dotyczą zarówno znaczenia świętych miejsc (spotkań) w tradycjach różnych kultur, znaczenia i roli, jaką spełniają w architekturze i społeczeństwie witraże, społecznego podziału przestrzeni świątyni, jak również rytuałów i ce-

remonii. Autorzy omawiają zarazem praktyki religijne, ofiary i nabożeństwa wewnątrz przestrzeni sakralnej.

W części czwartej znajdujemy opis najbardziej fascynujących budowli sakralnych na świecie, a także tradycji, które generowały znaczenie i formy danej przestrzeni sakralnej. W rozdziale tym zostały zawarte w sposób bardzo oszczędny: historia i różnorodne interpretacje przestrzeni *sacrum* – od pradziejowych kręgów kamiennych, poprzez sakralną architekturę starożytnej Grecji i Rzymu, sanktuaria shintoistyczne, świątynie buddyjskie, po europejskie katedry i bazyliki.

W części piątej autorzy powracają do zagadnienia architektonicznych granic między *sacrum* i *profanum*, progów jako symbolu bariery i przejścia oraz centrum, czyli miejsca, w którym dochodzi do spotkania z *sacrum*. Pojęcie środka to kosmologiczna idea, która wskazuje na centrum mocy duchowej, miejsce, gdzie łączą się przestrzeń i czas.

Całość książki domyka krótki rozdział dotyczący architektury sepulkralnej oraz część informacyjna, w której można znaleźć opisy planów budowli i słowniczek terminologii architektonicznej.

W *Architekturze i sacrum* autorzy – chcąc objąć tak bogatą problematykę – ograniczają się do krótkiej analizy historii i znaczenia obiektów sakralnych. Jednak oszczędność tekstu zastępuje bogata, kolorowa ilustracja analizowanych obiektów, która budzi podziw dla wspaniałej pracy dokumentacyjnej autorów. Wyraźnym celem tej książki jest wskazanie, że wznoszenie świątyń czy kreowanie przestrzeni świętej jest uniwersalną cechą wszystkich kultur. Zasadniczo autorzy książki nie wnoszą do nauki nic nowego. Wiedza dotycząca sakralności przestrzeni, w tym architektonicznej, podziału przestrzeni egzystencjalnej człowieka na *sacrum* i *profanum* to przede wszystkim owoc prac i analiz religioznawczych Mircea Eliadego. Niemniej jednak *Architektura i sacrum* wydaje się ciekawym ujęciem zagadnienia dotyczącego istoty i historii architektury sakralnej świata.

Hanna Wesółowska-Starzec